

Nr 9.

Ankom till Riksdagens kansli den 18 februari 1913 kl. 3 e. m.

Utlåtande i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående ändrad lagstiftning i fråga om makes giftorätt i fast egendom.

Närvarande: Herrar Widén, Lindhagen, av Ekenstam, Söderbergh*, Stjärner, Gezelius, Alexanderson, greve Lagerbjelke, greve Spens, Dahl*, Pettersson i Södertälje, Jansson i Edsbäcken, Lindqvist i Stockholm, Olsson i See, Svensson i Saläng[†] och Holmdahl.

[†]) Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Lagutskottet har till förberedande behandling fått till sig hänvisad en inom Andra kammaren väckt motion, nr 93, däri herr *Emil Molin* i Dombäcksmark hemställt, »att Riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om förslag till sådana ändringar i allmänna civillagen, att giftorätten utsträcket att gälla jämväl fast egendom, som före äktenskapet förvärvats eller som under äktenskapet genom arv tillfaller endera maken».

Till stöd för sin hemställan har herr Molin anfört följande:

Motionen.

»Nu gällande lagar angående äkta makars inbördes förhållanden till egendom och förmögenhet lämna från moralisk synpunkt mycket övrigt att önska och synas ingalunda motsvara den humanitet i uppfattningen om kvinnans rättsliga och sociala ställning, som numera, glädjande nog, gör sig gällande. Tvärtom torde det kunna påstås, att dessa lagar äro en för vårt kultursamhälle genant kvarleva från den barbariska tid, då kvinnan ansågs såsom någon slags lägre varelse eller inventarium bland mannens övriga tillhörigheter. Tydligast framträder denna kvarleva i det enligt nutidsuppfattning rättsvidriga, att hustrun ej i och med giftermålet erhåller giftorätt i fastigheter, som mannen före äktenskapet förvärvat. Hårdast drabbas givetvis den jordbrukande befolkningens kvinnor av denna

av männen själva stiftade lag, och tusentals exempel finnas på vilken sorg och vilket elände, som drabbat änkor och värnlösa just därigenom att de — om mannen dött utan föregående testamentariska dispositioner — stått utanför all rätt till hemmet, där dock hustrurna kanske nedlagt ett livslångt arbete för det — såsom naturligt vore — gemensamma. I barnlösa äktenskap har till exempel vid mannens död hans närmare eller fjärmare släktingar kommit och tagit det »gemensamma» hemmet i besittning och hustrun har kommit på bar backe. I äktenskap, där det åter funnits bröst- arvingar, ha dessa senare tagit hemmet i besittning och hustrun, änkan, har fått stå och se på, i lyckligaste fall endast fått bo kvar på barnens eller förmyndares blotta nåd och barmhärtighet. Att fast egendom skall hava någon slags större helgd än annan egendom eller förmögenhet inom äktenskapet är för nutidsmänniskan obegripligt. Samma är givetvis förhållandet, när det gäller egendom, som genom arv tillfaller endera maken. Intet förnuftigt skäl talar för att sådan egendom skall betraktas såsom enskild. Då därtill kommer, att det står kontrahenterna fritt att ordna det inbördes ekonomiska förhållandet enligt gottfinnande genom äktenskapsförord, torde rimligtvis någon anledning till tal om obehörigt tvång genom den lagstiftning, jag härmed påkallar, ej förefinnas.

Vad här ovan sagts om kvinnan, gäller i tillämpliga delar även mannen.

Ehuru jag visserligen har mig bekant, att giftermålsbalken är under omarbetning, är jag dock övertygad om, att de principer, som här ovan framhållits, ingalunda torde komma till sin rätt genom sagda omarbetning, vadan jag icke tvekar att oberoende av den pågående utredningen framlägga frågan till Riksdagens omprövning.»

I motionens syfte hava sju ledamöter av Andra kammaren förklarat sig instämma.

*Utskottets
yttrande.*

I fråga om makars giftorätt i bo gällde före den år 1898 antagna nya lagstiftningen om äkta makars egendomsförhållanden bestämmelsen i 10 kap. 2 § giftermålsbalken, sådant detta lagrum lydde enligt kungl. förordningen den 19 maj 1845:

»Man och hustru hava giftorätt till hälften vardera i all den lösa egendom, samt den fasta egendom i stad, eller å stadens mark, som de äga eller äga få, så ock den fasta egendom på landet, vilken de i hjonlag avla tillsammans. I den fasta egendom på landet, som man eller hustru före eller under äktenskapet ärvt eller förut förvärvt, äger ej andra maken giftorätt; dock vare all årlig ränta och avrad därav under lösören räknad. Varder under äktenskapet egendom, genom gåva eller testamente

till ena maken given, med villkor, att den honom eller henne enskilt tillhöra skall; i den egendom njute den andra maken ej eller giftorätt.»

I skrivelse till Konungen den 7 maj 1884 yttrade Riksdagen, att den med anledning av gjorda framställningar om ändrad lagstiftning angående äkta makars inbördes egendomsförhållanden ansåg då gällande lagstiftning i ämnet böra ändras; och framlades i fem särskilda punkter de önskemål, som Riksdagen ansåg därvid böra tillgodoses. Bland dessa förekom även en begränsning av makes giftorätt i bo därhän, att fast egendom i stad skulle i sådant avseende likställas med dylik egendom å landet.

Såsom en följd av denna Riksdagens skrivelse och det lagstiftningsarbete, som i anledning av densamma igångsattes, framgick omsider 1898 års lagstiftning, enligt vilken 10 kap. 2 § giftermålsbalken erhöll följande, ännu gällande lydelse:

»Man och hustru hava giftorätt till hälften vardera i all boets lösa egendom samt i den fasta egendom, som under äktenskapet förvärfvas. I den fasta egendom, som man eller hustru före eller under äktenskapet ärvt eller förut förvärvt, äger ej andra maken giftorätt; dock vare all årlig avkomst därav under lös egendom räknad. Är egendom genom gåva eller testamente till ena maken given med villkor att den honom eller henne enskilt tillhöra skall; i den egendom njute den andra maken ej heller giftorätt.»

I skrivelse till Kungl. Maj:t den 18 mars 1903 anhöll Riksdagen sedermera, att Kungl. Maj:t täcktes taga i övervägande, i vad mån gällande lagstiftning om hustrus rättsliga ställning kunde för jämkning eller förtydligande böra omarbetas, i syfte att, utan väsentlig rubbning av de grunder, varpå denna lagstiftning vilade, hustrus rättsställning måtte bliva mera klart och följdriktigt bestämd än för närvarande, samt hennes myndighet, i den mån den ej ansåges böra av mannens målsmanskap begränsas, klart och tydligt i lagen varda uttryckt, och därefter för Riksdagen framlägga förslag till de lagbestämmelser i ämnet, vartill förhållandena kunde föranleda.

Härefter har Kungl. Maj:t den 14 januari 1909 förordnat, att lagberedningen efter avslutandet av arbetet å jordabalken skall till omarbetning företaga giftermålsbalken med tillhörande författningar m. m. Sedan vid beredningens fullgörande av detta uppdrag fråga uppkommit om samarbete mellan de tre nordiska länderna för åstadkommande af överensstämmande lagstiftning, bland annat, inom familjerättens område, ha vid en den 8—13 november 1909 i Stockholm hållen konferens mellan dele-

gerade för Sverige, Norge och Danmark för uppgörande av en närmare plan för det ifrågasatta samarbetet delegerade anför, bland annat:

»Såsom föremål för gemensam lagstiftning kan ifrågasättas förmögenhetsförhållandet mellan äkta makar. — — — Grundprincipen har sedan lång tid tillbaka varit egendomsgemenskap mellan makarna med förvaltningsrätt för mannen. Med denna princip till grund hade den äldre rätten inom alla tre länderna uppställt jämförelsevis enkla regler. Men på senare tider hava ej oväsentliga modifikationer i dessa regler, likaledes i alla tre länderna, blivit genomförda. Ändamålet med dessa modifikationer har huvudsakligen varit att frigöra hustrun från det beroende av mannen, vari den äldre lagstiftningen hållit henne, och att bereda henne skydd mot förmögenhetens förstöring genom mannens förvållande. Då man emellertid alljämt bibehållit den äldre grundprincipen, har man fått en lagstiftning, som vilar på varandra motsägande grundsatser och därför i enkelhet och reda lämnar mycket övrigt att önska och som dessutom ej heller kunnat annat än i mycket inskränkt omfattning leda till målet. — — — — —

Lagstiftningen på förevarande område synes sålunda i alla tre länderna vara i behov av ytterligare utveckling; och därvid måste man helt säkert övergiva den emellan olika principer haltande ställning, som den nu gällande lagstiftningen intager. Huru en ny ordning bör gestaltas, kan uppenbarligen icke nu fastslås. Under övervägande måste bland annat komma ett system med fullt åtskilda förmögenhetsområden för bägge makarna. Det bör dock framhållas, att lösningen icke nödvändigtvis måste bestå däri, att man sålunda avskär alla förmögenhetsrättsliga band mellan makarna, vilket ur åtskilliga synpunkter skulle möta betänkligheter. Man kan i stället tänka sig den ordning, att bägge makarna under äktenskapet fritt råda var över sin medförda eller sedermera förvärvade egendom, med skyldighet för envar av dem att efter förmåga bidra till utgifterna för det gemensamma, samt att vid äktenskapets upplösning bägge makarnas behållna egendom sammanslås till en massa, varav hälften tillfaller vardera maken eller dess successorer. På sådant sätt skulle självständig ställning under äktenskapet för hustrun vinnas, i den mån sådant är möjligt, på samma gång som den gemensamhet i ekonomiska intressen, som karakteriserar den nuvarande ordningen, skulle väsentligen bibehållas. I varje fall synes en ganska genomgripande reform på ifrågavarande område vara erforderlig. Under förutsättning, att man söker vinna en sådan, torde möjlighet förefinnas för en i det väsentliga överensstämmande lagstiftning för de skandinaviska länderna på förevarande område».

Enligt senast lämnade upplysningar har arbetet på revisionen av familje-

rätten numera fortskridit därhän, att lagberedningen under innevarande år torde komma att upptaga bland annat frågan om äkta makars egendomsförhållanden. Det är sålunda icke nödigt, att Riksdagen nu vidtager någon åtgärd för att få denna fråga under vederbörlig behandling.

Såsom av ovan lämnade redogörelse för den svenska rättens nuvarande och närmast förut gällande bestämmelser nogsamt framgår, innebär för övrigt motionärens förslag en avvikelse från de grundsatser, efter vilka lagstiftningen om makars giftorätt i vårt land efterhand utvecklats. Reformsträvandena i syfte att åt gift kvinna bereda en starkare rättslig ställning hava bland annat gått ut på att i största möjliga utsträckning från giftorätten undantaga sådan egendom, som genom den ena maken inkommit i boet, och att begränsa mannens förvaltningsrätt över hustruns enskilda egendom. I denna riktning går även 1898 års lagstiftning. Ett bifall till motionen skulle däremot innebära ett steg i alldeles motsatt riktning och synes nu icke böra ifrågakomma.

Vad motionären avser synes emellertid icke så mycket vara en utsträckning av makarnas giftorätt i boet som fastmera ett bättre tillgodo-seende av efterlevande makes, särskilt hustruns, intresse vid boets upplösning genom andra makens fränfalle. Detta syftemål lär emellertid icke kunna vinnas på den av motionären anvisade vägen. Verkningarna av den påyrkade utsträckningen av giftorätten skulle, endast under de av motionären framhållna omständigheter, bliva till förmån för den efterlevande maken, varemot en sådan lagändring i allmänhet skulle för denne medföra en sämre ställning än enligt nu gällande lag. Även nu berörda spörsmål kommer emellertid, såsom framgår av delegerades ovan intagna utlåtande, att i sammanhang med lagstiftningen rörande äkta makars egendomsförhållanden göras till föremål för övervägande vid den nära förestående omarbetningen av nämnda lagstiftning.

Med stöd av vad sålunda anförts, får utskottet hemställa,

att förevarande motion icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 18 februari 1913.

På lagutskottets vägnar:

JOHAN WIDÉN.

Reservation

av herrar *Lindhagen* och *Lindqvist*, som yttrat:

Lagstiftningen i fråga om äkta makars inbördes egendomsförhållanden har på senare tider allt mer inriktat sig på att bereda hustrunen självständig rättsställning i äktenskapet. Närmast av denna anledning har denna lagstiftning gått i riktning mot upplösning av egendomsgemenskapen. Det pågående skandinaviska civillagstiftningsarbetet, som även omfattar familjerätten, lärer såsom utskottet jämväl erinrat inom den närmaste tiden komma att ingå på frågan om äkta makars förmögenhetsförhållanden. I den åberopade planen för detta arbete yttras också, att därvid måste komma under övervägande bland annat ett system med fullt åtskilda förmögenhetsområden för båda makarne. Det är största sannolikhet för att detta övervägande skall leda till ett sådant systems godtagande.

Emellertid är det uppenbart, att en rättslig särskillnad mellan makarnes förmögenhetsområden ej kan eller får upphäva gemensamheten i fyllandet av deras ömsesidiga behov med den egendom de var för sig äga. Under ett äktenskap ligger detta i regeln uti sakens natur och för de undantagsfall, då missämja mellan makar bryter villigheten att frivilligt upprätthålla denna gemensamhet, bör lagstiftningen innefatta bestämmelser om makars ömsesidiga skyldighet att bidra till varandras uppehälle. Vid äktenskapets upplösning genom endera makens död upphör emellertid i regel den grundval, som framtvingar gemensamhet i behovens tillgodo-seende, och för detta fall måste lagstiftningen upprätthålla den efterlevande makens rätt att fortfarande i händelse av behov få underhåll av den avlidnes förmögenhet. Detta har ofta framhållits vid tal om den kommande äktenskapslagstiftningens uppbyggande på de ifrågasatta nya grunderna för egendomsförhållandena. Denna uppfattning har också, såsom framgår av utskottets utlåtande, uttalats vid uppgörandet av förenämnda plan för det skandinaviska samarbetet i ämnet.

En dylik särskillnad av förmögenheten är redan nu faktiskt genomförd i många äktenskap på grund av redan antagen lagstiftning. Genom äktenskapsförord kan en sådan ordning uppkomma. Dessutom inträder den i följd av lagens stadgande beträffande särskilt fast egendoms

undantagande i vissa fall från gemensamheten. Man kan måhända till och med säga att på grund av detta sista stadgande bondebefolkningen, där hemmanet merendels utgör familjens hela tillhörighet, redan i stor utsträckning lever under sådana egendomsförhållanden mellan äkta makar, som man betecknar såsom ett framtidsmål. Men man glömt en sak, nämligen att för detta fall lagstifta till förekommande av de olyckor och orättvisor, som enligt detta system, ensidigt utfört, måste drabba den egendomslöse maken, särskilt vid äktenskapets upplösning genom den egendomsbesittande makens frånfalle. Gemensamheten i behovens tillgodoseende för båda ur enderas förmögenhet är icke tillvaratagen i gällande lag.

Det är detta förhållande motionären och de som instämt med honom velat framhålla. Under lagstiftningsarbetet har ingen vederligen tänkt på detta. Motionen innefattar ett överraskande och ofrånkomligt framförande till vår kännedom av en bild ur livet sådant det är. Den stora lucka i gällande lagstiftning, som sålunda blivit påvisad, bör det vara angeläget för statsmakterna att avhjälpa. Detta bör också ske genast och utan avvaktan å en tilläventyrs kommande ny lagstiftning för hela rättsområdet. Det gäller nämligen nu en brist i redan antagen lag, under vilken en myckenhet människor för varje år som går blir lidande. Ett framtida mera omfattande lagverk avhjälper ej det under närmaste tiden föreliggande behovet, då det måste dröja länge innan det kan komma till stånd.

Motionären har för att avhjälpa missförhållandet föreslagit att utsträcka giftorätten till jämväl fast egendom, som enligt nuvarande bestämmelser skall vara enskild egendom. Emellertid syftar han företrädesvis på det nödläge, som uppstår för den egendomslösa maken vid den andras frånfalle. Syftet med motionen vinnes således väsentligen genom att låta för den efterlevande inträda en rätt i den avlidnes fasta egendom vid dennes frånfalle. Detta kan ske på olika sätt. Antingen genom en viss arvsrätt för den efterlevande. Denna rätt torde dock knappast böra bestämmas att såsom ifrågasatts alltid utgå med just hälften av den efterlämnade egendomen. Förmögenhetens storlek och framför allt behovet synes böra vara avgörande. Ett annat sätt att lösa frågan är att tillerkänna den efterlevande en viss avkomst eller nyttjanderätt under livstiden.

På grund av vad sålunda anförts hemställes,

att Riksdagen ville med anledning av förevarande motion anhålla, att Kungl. Maj:t måtte taga i övervägande, huruvida och på vad sätt gällande lagstiftning kunde ändras i syfte att, när make eller maka, som

innehaft enskild fast egendom, avlidit, den efterlevande maken eller maken må under sin livstid för sitt skäligen livsuppehälle tillförsäkras någon arvsrätt i eller rätt till avkomst från sådan egendom, ävensom för Riksdagen snarast möjligt framlägga det förslag, var till detta övervägande kan föranleda.
